Артур Конан Дойл

Скандал у Богемії

(переклад Миколи Дмитренка)

I

Для Шерлока Холмса вона завжди була "Тією Жінкою", Я майже не чув, щоб він згадував її якось інакше. В його очах вона стояла незрівнянно вище від усіх інших представниць своєї статі. Але навряд чи Холмс відчував і до Айріні Едлер щось схоже на кохання. Всі почуття, а тим паче кохання, були несумісні з його холодним, точним, але надзвичайно врівноваженим розумом. Як на мене, Холмс являв собою найдосконалішу в світі мислячу машину. Отож, закохавшися, він поставив би себе у фальшиве становище. Про ніжні почуття він завжди говорив не інакше, як насмшкувато й зневажливо. Разом з тим вони були для нього, як для спостерігача, пречудовим засобом, з допомогою якого можна було навдивовижу вправно проникнути в суть людських вчинків. І все ж одна така жінка для нього існувала, це була покійна Айріні Едлер, особа з сумнів ною й не зовсім бездоганною репутацією.

Останнім часом ми рідко бачилися з Холмсом: я одружився, і це віддалило нас. Цілковите щастя й чисто сімейні інтереси, що виникають у людини, яка вперше відчуває себе-главою сім'ї, без останку поглинули всю мою увагу. А Холмс, який мав богемні звички й щиро зневажав будь-які форми суспільного життя, й далі мешкав у нашій квартирі на Бейкер-стріт, похований серед своїх старих книжок. Він то на кілька днів поринав у дрімотний стан, то з шаленою енергією, властивою його пристрасній натурі, брався розгадувати яку-небудь заплутану справу. Його, як і раніше, глибоко захоплювало вивчення злочинів, усі свої феноменальні здібності й незвичайну спостережливість він скеровував; на те, щоб відшукати ключик до розкриття злочину чи таємниці, перед якими в

безнадії пасувала поліція. Час від часу до мене доходили невиразні чутки про його справи; то його викликали в Одесу розслідувати вбивство Трепова, то він розгадав причину незвичайної трагедії братів Аткінсонів у Трінкомалі, то вельми успішно виконав делікатну місію, доручену йому голландською королівською родиною. Та крім цих відомостей про діяльність Холмса, що їх я, як і всі читачі, діставав із щоденних газет, я мало що знав про свого колишнього друга й товариша.

Одного вечора — це було 20 березня 1888 року,— повертаючись від пацієнта (я ж бо знову взявся за приватну практику), я потрапив на Бейкер-стріт. І от, коли я вже поминув був добре знайомі двері, що завжди будуть пов'язані в моїй пам'яті з тим часом, коли я був закоханий, і з похмурими подіями "Етюда у ясно-червоних кольорах", мене раптом обійняло нестримне бажання навідати Холмса, дізнатися, в який спосіб він застосовує свої незвичайні здібності.

Квартира була яскраво освітлена, і я, глянувши на вікна, навіть побачив його високу худорляву постать, що двічі майнула темним силуетом на опущеній шторі. Холмс, нахиливши голову й заклавши руки за спину, швидко й нетерпеливо походжав по кімнаті. Я добре знав характер свого друга і безпомилково розбирався у всіх відтінках його настрою, тому вигляд і поведінка Холмса багато про що мені сказали. Він знову взявся до роботи. Він скинув з себе дрімоту й завзято розгадував якусь нову загадку. Я подзвонив, і мене провели до кімнати, яка свого часу була почасти й моєю.

Холмс зустрів мене небагатослівно. Він взагалі рідко коли виявляв балакучість, проте зараз, побачивши мене, явно зрадів. Майже без слів, але з теплотою в погляді він показав мені рукою на крісло, підсунув коробку сигар і кивнув на погрібець із винами та апарат для газування содової. Потім став біля каміна й оглянув мене з властивою лише йому одному проникливістю.

— А подружнє життя пішло вам на користь,— зауважив він.— Здається мені, Вотсоне, що відтоді, як ми востаннє з вами бачились, ви погладшали не менш ніж на сім з половиною фунтів.

— На сім! — відповів я.

— Таки ваша правда — мені, перш ніж сказати це, слід було трохи краще до вас приглянутись. Бачу, ви знову практикуєте. А навіть не казали, що маєте намір впрягтися в це ярмо.

— А як ви здогадалися?

— Дивлюсь і роблю висновки. Звідки, наприклад, мені відомо, що днями ви добряче промокли й що у вас страшенно лінива й неакуратна служниця?

— Дорогий Холмсе,— вигукнув я,— це вже занадто! Якби ви жили кілька століть тому, вас напевне спалили б на вогнищі. Справді, в четвер мені довелось прогулятися за місто, і я повернувся додому забрьоханий по вуха. Але одяг я змінив, і зараз, хоч убий, не уявляю, на підставі чого ви зробили такі правильні висновки. Що ж до Мері Джейн, то вона просто невиправна, і моя дружина вже суворо попередила її. Проте й тут я вкрай здивований: як ви з'ясували, що в мене така служниця?

Холмс тихо й вдоволено засміявся й потер свої довгі нервові долоні.

— Та зовсім просто,— сказав він.— На вашому лівому черевикові з внутрішнього боку, саме там, куди падають відблиски вогню каміна, аж шість майже паралельних подряпин. Очевидно, черевики подряпав той, хто вкрай недбало зішкрябував з них засохлу грязюку навколо підметки. З цього я роблю подвійний висновок: що ви виходили з дому в негоду і що ваша служниця — зразок препоганої лондонської прислуги. Що ж до вашої лікарської практики... Ну, якщо від джентльмена, який зайшов до мене, пахне йодоформом, якщо на вказівному пальці його правої руки

темніє пляма від ляпісу, а збоку на циліндрі утворилася гуля, що показує, куди він сховав свій стетоскоп, то треба бути останнім йолопом, щоб не здогадатися: перед вами активний представник лікарської братії.

Я аж засміявся — так невимушено він розтлумачив мені, на підставі яких саме спостережень зробив свої висновки.

— Коли я слухаю ваші пояснення,— зауважив я,— все вимальовується таким сміховинно простим, що, здається, я й сам легко міг би про все здогадатися, а проте кожен ваш висновок являє для мене загадку, аж поки ви не розтлумачите мені, як саме дійшли тієї чи іншої думки. Хоч зір у мене, мушу сказати, не гірший, ніж у вас.

— Цілком справедливо,— відповів Холмс, закурюючи сигару і рвучко опускаючись у крісло.— Ви бачите, але не помічаєте. У цьому вся різниця. Наприклад, ви часто бачили східці, що ведуть з коридора до цієї кімнати?

— Часто.

— Як саме?

— Ну, кілька сотень разів.

— А скільки там сходинок?

— Не знаю.

— Отож-то й воно. Не помітили. А бачили ж. Тепер ви розумієте, що я хочу сказати. А я знаю, що сходинок сімнадцять, бо я дивився і помічав. До речі, оскільки ви цікавитесь цими маленькими задачками і оскільки були такі люб'язні, що описали дещо з моїх невеличких дослідів, то, може, зацікавитесь і цим?

Він кинув мені аркуш цупкого рожевого поштового паперу, що лежав на столі.

— Одержав з останньою поштою,— промовив він.— Читайте вголос.

Записка не мала ні дати, ні підпису, ні зворотної адреси.

"Сьогодні увечері, о восьмій без чверті,— йшлося в ній,— до вас зайде джентльмен, який хоче порадитися з вами у надзвичайній справі. Недавні послуги, що ви їх зробили одній із європейських королівських родин, свідчать, що вам можна сміливо довірити справу, важливість якої неможливо перебільшити. Такі відгуки про вас ми звідусіль одержали. Будьте вдома о цій порі і зрозумійте все правильно, якщо ваш відвідувач буде в масці".

— Це справді щось таємниче,— зауважив я.— Як ви гадаєте, що все це означає?

— Нічого конкретного поки що сказати не можу. А теоретизувати навмання — величезна помилка. Людина, сама того не помічаючи, починає перекручувати факти й підганяти їх під теорію, замість того, щоб цю теорію з фактів вивести. Ну, а сама записка? Які висновки ви можете зробити, дивлячись на неї?

Я уважно вивчив почерк і папір, на якому було написано записку.

— Людина, що її написала, безперечно, досить заможна,— промовив я, намагаючись дотримуватись прийомів свого друга.— Такий папір коштує не менше півкрони за пачку. Він надзвичайно цупкий і міцний.

— "Надзвичайно" — точніше не скажеш,— зауважив Холмс.— Адже папір не англійський. Подивіться, лишень, на нього проти світла.

Я так і зробив і побачив водяні знаки: велике "E" з маленьким "g", "P" й велике "G" з маленьким "t".

— І який висновок ви з цього робите? — спитав Холмс.

— Це, безперечно, ім'я фабриканта або, скоріше, його монограма.

— Зовсім ні. "G" з маленьким "t" означає "Gesellschaft", тобто по-німецькому "компанія". Звичайне скорочення, як наше "Ко". "P", безперечно, означає "Papier" — папір. А тепер ще й це "Eg". Зазирнемо до нашого "Географічного довідника Європи".— Він узяв із полиці важкий коричневий фоліант.— Eglon, Eglonitz... ага, ось воно, Egria. Це місцевість у країні, де розмовляють по-німецькому, а точніше в Богемії, недалеко від Карлсбада. "Відоме як місце смерті Валленштейна, а також своїми численними скляними заводами й паперовими фабриками". Так, так, що ж це означає? — Його очі спалахнули, і він, затягшись сигаретою, переможно видихнув велику хмару диму.

— Папір зроблено в Богемії,— сказав я.

— Саме так. А людина, що написала записку,— німець. Ви звернули увагу на характерну побудову речення: "Такі відгуки про вас ми звідусіль одержали"? Француз або росіянин ніколи так не напишуть. Тільки німці поводяться зі своїми дієсловами такою мірою нешанобливо. Отже, залишається дрібниця — дізнатись, що потрібно цьому німцеві, який пише на богемському папері й бажає сховати своє обличчя за маскою. А ось і він, якщо не помиляюсь. Тепер він сам розвіє всі наші сумніви.

Тільки-но Холмс сказав це, як почулося лунке цокотіння кінських копит і об край тротуару заскреготіли колеса. Потім хтось рвучко шарпнув дзвінок.

Холмс тихенько свиснув.

— Якщо зважити на ці звуки, то в його екіпаж впряжено двоє коней, — промовив він.— Еге, так воно і є,— вів далі Холмс, визирнувши у вікно, — гарненька карета, запряжена парою красенів. Не менш як сто п'ятдесят гіней кожен. Якщо ця справа й не являтиме собою чогось незвичайного, то гроші в усякому разі будуть.

— Може, мені краще піти, Холмсе?

— Ні-ні, докторе, залишайтеся. Адже я просто пропаду без свого біографа. А справа може виявитись цікавою. Буде шкода, якщо ви її пропустите.

— Але ж ваш клієнт...

— Не має значення. Мені може знадобитись ваша допомога, йому також. Зараз він буде тут. Сідайте в це крісло, докторе, і намагайтесь запам'ятати геть усе.

Повільні й важкі кроки, які досі лунали на сходах і в коридорі, почулися за порогом. У двері владно постукали.

— Увійдіть! — гукнув Холмс.

Увійшов чоловік, будовою тіла схожий на Геркулеса, зростом не менше шести футів і шести дюймів. Одяг на ньому був багатий, але таке багатство в Англії вважають рідною сестрою поганого смаку. Рукава й вилоги його двобортного пальта було щедро оторочено смушком, а темно-синій плащ, накинутий на плечі, яснів вогненно-червоним шовком підкладки і був застебнутий на шиї пряжкою, оздобленою берилом. Чоботи, халяви яких сягали трохи вище середини литок, були обшиті вгорі дорогим коричневим хутром, і все це створювало враження якоїсь варварської пишноти. В руці незнайомець тримав капелюх із широкими крисами, а верхню частину його обличчя разом із вилицями закривала чорна маска, яку він, мабуть, тільки що надів, бо, коли входив, його рука

була ще піднята. Судячи з нижньої частини обличчя, це був вольовий чоловік: товста й відвисла спідня губа та довге пряме підборіддя свідчили про рішучість, що межувала з упертістю.

— Ви одержали мою записку? — спитав він низьким хрипкуватим голосом і з сильним німецьким акцентом.— Я повідомляв, що приїду до вас.— Він перевів погляд з Холмса на мене, потім знову на Холмса, не знаючи, мабуть, до кого звертатися.

— Сідайте, прошу вас,— сказав Холмс.— Це мій друг і колега доктор Вотсон, він іноді люб'язно допомагає мені в роботі. З ким маю честь говорити?

— Можете називати мене графом фон Краммом, богемським дворянином. Очевидно, цей джентльмен, ваш друг,— людина розважлива й шляхетна і йому можна довірити справу надзвичайної ваги? Якщо ні, то я волів би краще розмовляти з вами наодинці.

Я підвівся, щоб піти, але Холмс вхопив мене за руку і посадив назад у крісло.

— Або ми вислухаємо вас удвох, або жоден з нас,— промовив він.— У присутності цього джентльмена ви можете говорити все те, що мали сказати мені сам на сам.

Граф знизав своїми широчезними плечиськами.

— Що ж, тож і я мушу взяти з обох вас слово тримати все, що ви від мене почуєте, в цілковитій таємниці щонайменше два роки, бо, коли мине стільки часу, ця справа вже не матиме ніякого значення. А в даний момент не буде перебільшенням сказати: вона настільки важлива, що може справити певний вплив на європейську історію.

— Даю слово,— сказав Холмс.

— І я теж.

— Пробачте, що я в масці,— вів далі наш дивний відвідувач.— Найясніша персона, на службі якої я перебуваю, бажає, щоб її довірена особа залишилась для вас невідомою, і я зразу ж повинен признатися вам, що титул, який я назвав, відрекомендовуючись вам, не зовсім мій.

— Я знаю це,— сухо промовив Холмс.

— Обставини надзвичайно делікатні, і треба вжити всіх застережних заходів, щоб не дати розростися величезному скандалу, який може серйозно скомпрометувати одну із королівських фамілій Європи. Просто кажучи, в справу замішано велику династію Ормштейнів, наслідних володарів Богемії.

— Я знаю також і це,— докинув Холмс, зручніше вмощуючись у кріслі й заплющуючи очі.

Наш відвідувач із помітним здивуванням глянув на розманіженого, лінькуватого чоловіка, якого йому, безсумнівно, схарактеризували як наймудрішого і найенергійнішого детектива в Європі. Холмс повільно розплющив очі й нетерпляче подивився на свого велетня-клієнта.

— Якби ви, ваша величносте, ласкаво виклали суть справи,— зауважив він,— мені було б легше дати вам пораду.

Чоловік схопився із стільця і, не в змозі приховати хвилювання, заходився міряти кроками кімнату. Потім жестом відчаю зірвав з обличчя маску й пожбурив її на підлогу.

— Ваша правда,— вигукнув він,— я король! Навіщо це приховувати?

— Справді, навіщо? — знову спроквола мовив Холмс.— Ви, ваша величносте, ще не похопилися й словом, а я вже знав, що мене вшанував

своїм візитом сам Вільгельм Готсрайх Сигізмунд фон Ормштейн, великий князь Кассель-Фельштейнський, наслідний король Богемії.

— Але ж ви розумієте... розумієте, що я не звик особисто займатися подібними речами,— промовив наш дивний відвідувач, знову сівши й провівши рукою по своєму високому білому чолі.— Проте справа настільки делікатна, що, довіривши її кому-небудь, я поставив би себе в залежність від чужої волі. Я приїхав з Праги інкогніто спеціально для того, щоб порадитися з вами.

— Тоді прошу, давайте радитись,— проказав Холмс, знову заплющуючи очі.

— Коротко кажучи, факти такі: років п'ять тому, під час тривалого перебування у Варшаві, я познайомився з відомою авантюристкою Айріні Едлер. Це ім'я, безперечно, добре вам знайоме.

— Будь ласка, докторе, подивіться її в моїй картотеці,— пробурмотів Холмс, не розплющуючи очей.

Він уже багато років дотримувався системи робити короткі виписки з газетних заміток, що стосувались людей і подій, тож важко було знайти особу чи факт, про які він не міг би негайно дати якихось відомостей. Тепер я знайшов біографію Айріні Едлер між біографією якогось єврейського рабина й біографією одного штабного капітана 3-го рангу, що написав книжку про глибоководних риб.

— Ану покажіть,— попросив Холмс.— Гм! Народилась у Нью-Джерсі 1858 року. Контральто, гм! "Ла Скала", гм! Примадонна імператорської опери у Варшаві, он як! Покинула оперну сцену, ха! Мешкає в Лондоні — цілком правильно! Ви, ваша величносте, наскільки я розумію, мали складні стосунки з цією молодою особою, писали їй якісь компрометуючі вас листи й тепер хочете повернути їх назад.

— Саме так. Але яким чином...

— Ви таємно не одружилися з нею?

— Ні.

— Не залишили яких-небудь юридично засвідчених паперів чи документів?

— Ні.

— В такому разі я не розумію вашу величність. Якщо ця молода особа захоче скористатись листами для шантажу або чогось схожого на це, то як вона доведе, що вони справжні?

— Там мій почерк.

— Ет! Підроблено.

— Мій особистий папір.

— Украдено.

— Моя особиста печатка.

— Фальшивка.

— І моя фотографія.

— Її куплено.

— Але ми сфотографовані разом.

— От тобі й маєш! Це зовсім кепсько. Ваша величність справді припустилася необачного вчинку.

— Я втратив через неї голову.

— Ви серйозно себе скомпрометували.

— Тоді я був лише кронпринцом. Я був молодий. Мені й зараз тільки тридцять.

— Фотографію треба будь-що повернути.

— Ми пробували, але нам не пощастило.

— Ваша величність повинна заплатити. Треба купити цю фотографію.

— Вона не хоче її продавати.

— Тоді її треба викрасти.

— Було зроблено п'ять спроб. Двічі злодії-зломщики, яких я найняв, обнишпорили все в її домі. Один раз, коли вона подорожувала, ми обшукали її багаж. Двічі їй було влаштовано пастку. Але все даремно.

— І ніяких слідів фотографії?

— Абсолютно ніяких.

Холмс розсміявся.

— Що ж, цікава задачка! — промовив він.

— Для вас цікава, а для мене вкрай серйозна,— докірливо сказав король.

— Так, дуже серйозна. А що вона розраховує зробити з фотографією?

— Вона хоче занапастити мене.

— Але в який спосіб?

— Я збираюся одружитись...

— Я чув про це.

—...з Клотільдою Лотман фон Саксе-Менінген, другою дочкою короля Скандінавії. Вам, мабуть, відомо, яких суворих правил дотримуються в її родині. А сама Клотільда — це втілення всіх чеснот. Навіть тінь сумніву щодо моєї поведінки розладнає всю справу.

— І що ж Айріні Едлер?

— Погрожує послати їй фотографію. І вона це зробить. Я певний, що неодмінно зробить. Ви її не знаєте, не знаєте її залізного характеру. Обличчя в неї — як у найвродливішої з жінок, а розум — як у найрішучішого чоловіка. Вона ні перед чим не зупиниться, щоб не дати мені одружитися з іншою, ні перед чим!

— А ви впевнені, що вона ще не надіслала фотографії?

— Цілком.

— Чому?

— Тому що вона сказала, що надішле її того дня, коли про заручини буде оголошено. А зробити це намічено наступного понеділка.

— О, тоді ми маємо ще три дні,— промовив Холмс, позіхнувши.— Вам пощастило з часом, бо я маю ще кілька важливих справ, яких не можу відкласти. Ваша величність, звичайно, поки що затримається в Лондоні?

— Безперечно. Мене можна знайти в готелі "Ленгхем" під ім'ям графа фон Крамма.

— Я напишу вам, як просувається справа.

— Дуже вас прошу. Я так хвилюватимусь.

— А як відносно грошей?

— Даю вам карт-бланш.

— Без ніяких умов?

— Запевняю вас, за цю фотографію я ладен віддати яку завгодно провінцію свого королівства.

— А на поточні витрати?

Король видобув з-під плаща важку замшеву торбинку й поклав її на стіл.

— Тут триста фунтів золотом і сімсот асигнаціями,— сказав він.

Холмс написав розписку на аркушику зі свого записника й подав її королю.

— Яка в міс адреса? — спитав він.

— Брайєні Лодж, Серпентайн-авеню, Сент-Джон Вуд.

Холмс записав.

— Ще одне запитання,— сказав він.— Фотографія кабінетного формату?

— Так.

— Тоді до побачення, ваша величносте. Сподіваюсь, ми незабаром матимемо для вас добрі новини. І вам до побачення, Вотсоне,— додав він, коли колеса королівського екіпажа застукотіли по бруківці.— Якщо ви будете ласкаві завітати до мене завтра після обіду, о третій годині, я охоче побалакаю з вами про цю маленьку справу.

II

Рівно о третій годині я був на Бейкер-стріт, але Холмс ще не повернувся. Хазяйка будинку повідомила мене, що він пішов на початку дев'ятої ранку. Я всівся перед каміном із твердим наміром дочекатись його, хай би скільки довелося чекати. Мене глибоко зацікавило, як він поведе розслідування, бо хоч у цій справі не було нічого похмурого й дивного,— рис, притаманних тим злочинам, про які я вже свого часу розповідав,— але сам характер цього випадку, високе становище клієнта надавали їй неповторної своєрідності. Справді, навіть якщо не брати до уваги характеру дорученого моєму другові розслідування, в майстерному вмінні Холмса збагнути ситуацію, в самому процесі його проникливого, гострого мислення було щось таке, що давало мені насолоду вивчати його систему роботи, стежити за швидкими й витонченими прийомами, з допомогою яких він розплутував найскладніші таємниці. Сама можливість того, що Холмса може спіткати невдача, давно вже здавалась мені неймовірною — настільки я звик до його незмінних успіхів.

Була майже четверта година, коли двері відчинились і до кімнати ввійшов чоловік, схожий на візника,— п'яний, розпатланий, у пошарпаному, брудному одязі, з довгими бакенбардами на червоній пиці. І хоч як я звик до дивовижної здатності свого друга міняти зовнішність, мені довелось неабияк придивитись, перш ніж я переконався, що переді мною справді Холмс. Кивнувши мені, він зник у спальні, звідки вийшов через п'ять хвилин у твідовому костюмі, респектабельний, як завжди. Засунувши руки в кишені, він випростав ноги перед каміном і кілька хвилин сміявся від широго серця.

— Якби ви знали! — вигукнув він і задихнувся від сміху, потім знову розреготався.

— Що трапилось?

— Ви тільки послухайте, яка кумедна річ! Та ні, я впевнений: вам ніколи не здогадатись, чим я займався вранці й що кінець кінцем зробив.

— Чого ж, можу уявити. Думаю, що вивчали щоденні звички, а може, й будинок міс Айріні Едлер.

— Саме так, але наслідки досить несподівані. Ну, та зараз розкажу, як усе було. Я вийшов із дому на початку дев'ятої під виглядом безробітного візника. Між людьми, що мають справу з кіньми, існує почуття дивовижної симпатії й братерства. Зробіться візником, і ви знатимете все, що треба знати. Я швидко знайшов Брайєні Лодж. Це маленька елегантна двоповерхова вілла, стоїть вона біля проїжджої частини вулиці, за нею тягнеться сад. На дверях — важкий замок. Праворуч велика вітальня з гарними меблями й довгастими, майже до підлоги, вікнами, а на них безглузді англійські засуви, які може відкрити навіть дитина. Крім цього, більше ніщо не привертало уваги, хіба тільки те, що з даху каретні можна було дістатись до вікна передпокою. Я обійшов навколо цієї каретні й пильно обдивився її, але нічого цікавого для себе не помітив.

Після цього я пройшовся вулицею і знайшов, як і розраховував, у провулку вздовж садового муру стайню. Я допоміг конюхам почистити коней, одержав за це у винагороду склянку пива наполовину з елем, два дрібки тютюну й досхочу інформації про міс Едлер та ще про півдюжини людей, що живуть там по-сусідству; їхні біографії я мусив вислухати, хоч вони аж ніяк мене не цікавили.

— Що ж ви дізналися про Айріні Едлер? — спитав я.

— Що вона запаморочила там голови всім чоловікам. Що з усіх, хто носить жіночі капелюшки, вона найпривабливіша на цій планеті. Так твердять серпентайнські візники, всі до одного. Живе вона тихо, співає в концертах, кожного дня о п'ятій виїжджає на прогулянку і повертається рівно о сьомій обідати. Решту часу майже завжди буває вдома, крім тих випадків, коли співає. Відвідує її тільки один мужчина, зате часто. Брюнет, красень, модно вдягається, буває в неї кожного дня, а то й двічі на день. Це якийсь містер Годфрі Нортон з Іннер Темплу. Бачите, як вигідно користуватися довірою візників! Вони з десяток разів відвозили його додому від серпентайнських стаєнь і знають про нього буквально все. Вислухавши те, що вони вважали за свій обов'язок мене повідомити, я заходився прогулюватись біля Брайєні Лодж і продумувати план кампанії.

Годфрі Нортон, очевидно, відіграє важливу роль в усій цій справі. Він адвокат. Це погана ознака. Чого вони спілкуються, яка причина того, що він так часто буває в неї? Хто вона, його клієнтка, друг чи кохана? Якщо клієнтка, то, найімовірніше, віддала фотографію йому на зберігання. Якщо ж кохана, то навряд. Від вирішення цього питання залежало, продовжувати мені роботу в Брайєні Лодж чи спрямувати увагу на контору цього джентльмена в Темплі. Ця немаловажна обставина розширювала сферу мого розслідування... Боюсь, Вотсоне, що вам набридли ці подробиці, але мені хотілось би, аби ви знали, з якими труднощами я зіткнувся, щоб зрозуміти всю ситуацію.

— Я уважно стежу за вашою розповіддю,— відповів я.

— Я все ще зважував у думках цю проблему, коли до Брайєні Лодж підкотив двоколісний екіпаж і з нього вистрибнув якийсь джентльмен. Винятково вродливий, чорнявий, з орлиним носом і з вусами — це й був, очевидно, той чоловік, про якого я чув. Він, здавалось, дуже поспішав. Голосно наказавши кучерові почекати, він пробіг повз служницю з виглядом людини, що почувається там як удома.

Він пробув у будинку з півгодини, і я час від часу бачив крізь вікна, як він походжає по вітальні туди й сюди, схвильовано говорячи про щось і розмахуючи руками. Самої Айріні Едлер я не бачив. Аж ось він вийшов, здавалося, збуджений ще більше, ніж доти. Підійшовши до екіпажа, він вийняв золотого годинника й уважно подивився на нього. "Жени щодуху! — гукнув він кучерові.— Спочатку до контори Гросса й Хенке на Ріджент-стріт, потім до церкви Святої Моніки на Еджуер-роуд. Півгінеї, якщо доїдеш за двадцять хвилин!"

Вони помчали, а я заходився розв'язувати питання: податись мені слідом за ним чи ні, як раптом з провулка вилетіло гарне маленьке ландо; пальто в кучера було застебнуте тільки на половину гудзиків, краватка з'їхала аж під вухо, кінці ремінної збруї не було засилено в пряжки. Не встиг він зупинитись, як із дверей будинку прожогом вибігла Айріні Едлер і скочила в ландо. Я побачив її лише на мить, але це була справді чарівна жінка з обличчям, за яке чоловік здатний віддати життя. "До церкви Святої Моніки, Джонсе! — вигукнула вона.— Півсоверена, якщо доїдете за двадцять хвилин!"

— З такої нагоди, Вотсоне, не можна було не скористатися. Та я не знав, що робити: бігти слідом за ландо чи скочити на зап'ятки,— аж ось на вулиці з'явився кеб. Візник із сумнівом подивився на моє лахміття, але я, не чекаючи, коли він мені відмовить, скочив у кеб. "До церкви Святої Моніки,— сказав я.— Матимете півсоверена, якщо доїдете за двадцять хвилин". Була без двадцяти п'яти дванадцята, і я, зрозуміло, здогадувався, в чому справа.

Ми їхали чимдуж. Здається, я ще ніколи не їздив з такою швидкістю, але тих двох ми не наздогнали. Коли я під'їхав до церкви, двоколісний екіпаж і ландо зі змиленими кіньми вже стояли біля дверей. Я заплатив візникові й поспішив у церкву. Там не було нікого, крім тих, за ким я їхав, і священика в стихарі, який, здавалося, в чомусь їх переконував. Усі троє стояли коло вівтаря. Наче відвідувач, що забрів у церкву знічев'я, я почав прогулюватись у боковому приділі між лавами. Раптом, на превелике моє здивування, трійця біля вівтаря обернулась у мій бік, і Годфрі Нортон щодуху кинувся до мене.

"Слава Богу! — вигукнув він.— Ви нам підходите. Швидше! Швидше!"

"А в чім річ?"

"Швидше, чоловіче, швидше, залишилося всього три хвилини, бо інакше все буде незаконно!"

Мене майже потягли до вівтаря, і я, не встигши зрозуміти, що трапилось, уже бурмотів відповіді, які мені підказували, присягався в речах, про які не мав ані найменшого уявлення, і взагалі допомагав навіки поєднатися в шлюбі Айріні Едлер, дівиці, й Годфрі Нортону, холостякові.

З усім було покінчено за хвилину, і ось уже мені з одного боку дякував джентльмен, з другого — дама, а священик, що стояв перед мене, аж сяяв. У безглуздіше становище я ще ніколи в житті не потрапляв. Я й сміявся так тільки тому, що згадав усе це. Здається, в них було щось негаразд із дозволом на шлюб без оголошення, а священик рішуче відмовився вінчати їх без хоч якогось свідка, тож моя щаслива поява позбавила жениха необхідності йти на вулицю запрошувати для цього першого-ліпшого перехожого. Молода дала мені соверен, і я маю намір носити його на ланцюжку свого годинника на згадку про цю подію.

— Справа несподівано повернула на інше,— зауважив я.— Що ж було далі?

— Так от, я зрозумів, що над моїми планами нависла серйозна загроза. Скидалось на те, що молоді збираються негайно виїхати за кордон, а це зобов'язувало мене вжити зі свого боку якнайшвидших і найенергійніших заходів. Однак біля церковних дверей вони роз'їхалися: він — у Темпл, вона — додому. "Я приїду в парк, як завжди, о п'ятій",— сказала вона йому, прощаючись. Більше я нічого не почув. Вони роз'їхались у різні боки, а я повернувся сюди, щоб і собі зробити деякі приготування.

— Які полягають у тому...

— Щоб з'їсти холодного м'яса й випити склянку пива,— відказав Холмс і подзвонив у дзвінок.— Я був надто заклопотаний, щоб пообідати, а ввечері, здається, матиму ще більший клопіт. До речі, докторе, мені потрібна буде ваша допомога.

— З превеликим задоволенням.

— Ви не заперечуватимете, якщо ми порушимо закон?

— Нітрохи.

— І ви не боїтеся, що вас заарештують?

— Для доброго діла не страшно.

— Діло не просто добре, воно чудове.

— Тоді я до ваших послуг.

— Я знав, що можу на вас покластись.

— То що мені треба зробити?

— Коли місіс Тернер принесе їсти, я вам усе поясню. Цю справу я повинен з вами обговорити, поки їм, бо часу в мене обмаль,— сказав він, з апетитом беручись до скромної їжі, яку йому принесла хазяйка будинку.— Зараз майже п'ята година. За дві години нам необхідно бути на місці подій. Міс Айріні, точніше мадам, повернеться з прогулянки о сьомій. На той час ми повинні бути в Брайєні Лодж, щоб зустріти її.

— А що далі?

— Далі я все робитиму сам. Те, що має бути, я вже підготував. Я вимагаю від вас одного: хоч би що сталося — не втручайтеся. Зрозуміло?

— Тобто я повинен залишатись нейтральним?

— І ні в якому разі нічого не робити. Очевидно, виникне якась невеличка неприємність. Ні в що не встрявайте. Все закінчиться тим, що мене припровадять у будинок. За чотири-п'ять хвилин після цього у вітальні відчиниться вікно. Вам треба бути якнайближче до нього.

— Добре.

— Коли я підніму руку ось так, ви кинете у вікно те, що я вам зараз дам, і зразу ж почнете кричати: "Горить!" Ви все зрозуміли?

— Все.

— Тут немає нічого жахливого,— сказав Холмс, дістаючи з кишені довгий, схожий на сигару згорток.— Всього-на-всього звичайнісінька димова шашка для перевірки водогінних труб, обладнана з обох кінців

ковпачками для самозаймання. Ваше завдання полягає ось у чому: коли ви зчините гвалт про пожежу, його підхопить чимало народу. Тоді ви можете йти в кінець вулиці, і за десять хвилин я вас наздожену. Сподіваюсь, я висловився зрозуміло?

— Я повинен ні в що не втручатись, мені слід підійти до вікна, стежити за вами і, коли ви подасте сигнал, вкинути до вітальні цей предмет, потім закричати: "Горить!" — і чекати вас на розі.

— Саме так.

— Як бачите, можете цілком на мене покластися.

— Чудово. А зараз, мабуть, час підготуватись до нової ролі.

Він зник у спальні й за кілька хвилин повернувся в личині симпатичного простакуватого священика. Чорний капелюх з широкими крисами, бахматі штани, біла краватка, приємна усмішка, весь вигляд, сповнений відвертої й доброзичливої цікавості, були такими, якими їх здатний був створити тільки містер Джон Хейр1. І причина полягала не лише в тому, що Холмс перемінив одяг. Вираз його обличчя, манера триматися, навіть душа — все, здавалось, змінювалося з кожною новою роллю, яку він грав. Коли Холмс вирішив стати спеціалістом у криміналістиці, театр втратив у його особі неперевершеного актора, а наука — видатного мислителя.

Ми покинули Бейкер-стріт о шостій з чвертю, а коли прибули на Серпентайн-авеню, до сьомої години лишалося ще десять хвилин. Сутеніло, засвічувались ліхтарі, а ми прогулювались туди й сюди повз Брайєні Лодж, чекаючи приїзду його мешканки. Будинок був саме такий, як я собі уявляв з короткого опису Шерлока Холмса, але місце виявилось менш безлюдним, ніж я сподівався. Навпаки, на цій тихій вуличці товклось чимало народу. На розі курив і сміявся гурт якихось гультіпак, неподалік стояв точильник із своїм нехитрим інструментом і двоє

гвардійців, що залицялись до молодої няньки; кілька гарно вдягнених молодиків із сигарами прогулювалось туди й сюди.

— Розумієте,— зауважив Холмс, поки ми походжали перед будинком, — це одруження неабияк спрощує наше завдання. Тепер фотографія стає двосічною зброєю, Айріні Едлер так само не хоче, щоб її побачив Годфрі Нортон, як наш клієнт — щоб вона потрапила на очі його принцесі. Отже, питання в тому, де нам шукати фотографію.

— Справді, де?

— Навряд чи Айріні Едлер носить її з собою. Фотографія кабінетного розміру, вона надто велика, щоб її легко було сховати в одязі. До того ж Айріні знає, що король здатний влаштувати їй пастку і обшукати її. Дві такі спроби вже були. Отже, ми можемо бути впевнені, що мадам Едлер не носить фотографію з собою.

— Де ж вона її тримає?

— Або у свого банкіра, або в адвоката. Існує, як бачите, дві можливості. Але я схильний думати, що фотографії немає ні там, ні там. Жінки від природи потайні й воліють самі охороняти свої таємниці. Навіщо їй віддавати фотографію комусь? На саму себе вона може покластися, але передбачити, під яким політичним чи іншим впливом діятиме ділова людина, не в змозі. Крім того, не забувайте, що Айріні вирішила скористатись з фотографії протягом кількох найближчих днів. Отже, вона повинна бути під рукою. Фотографія в неї вдома.

— Але ж люди короля двічі перетрусили геть усе в її будинку.

— Пхе! Вони не вміють шукати.

— А як шукатимете ви?

— Я не шукатиму зовсім.

— Що ж ви будете робити?

— Змушу її показати, де фотографія.

— Вона відмовиться.

— Не зможе. Стривайте, я чую стукіт коліс. Це її екіпаж. Тепер виконуйте мої вказівки якнайточніше.

В цей час із-за рогу блимнули вогні карети. До дверей Брайєні Лодж підкотило маленьке елегантне ландо. Тільки-но воно зупинилося, один із гультіпак стрімголов кинувся відчиняти дверцята, сподіваючись заробити якийсь шеляг, але його відштовхнув другий, підбігши з таким самим наміром. Спалахнула зла суперечка, яка стала ще запеклішою через те, що обидва гвардійці підтримали одного з голодранців, а точильник не менш завзято заходився захищати його супротивника. Потім хтось когось ударив, і за мить дама, що вийшла з екіпажа, опинилась у центрі невеличкого гурту розчервонілих забіяк, які люто гамселили один одного кулаками й ціпками. Холмс кинувся в натовп захистити даму, але, продершись до неї, скрикнув і впав із заюшеним кров'ю обличчям. Гвардійці зразу ж накивали п'ятами в один бік, гультіпаки — в інший, зате навколо зібрався гурт пристойної на вигляд публіки, щоб допомогти дамі й подбати про пораненого. Айріні Едлер — я й далі називатиму її так — швидко збігла сходами на ганок, але нагорі зупинилась і озирнулась. На тлі освітленого передпокою вималювалася її струнка постать.

— Бідолашного джентльмена дуже поранено? — спитала вона.

— Він помер,— почулись голоси.

— Ні, ні, він ще живий! — вигукнув хтось.— Але до лікарні його не довезти, не витримає.

— А який сміливий чоловік,— сказала якась жінка.— Якби не він, то в дами відібрали б гаманець і годинник. Їх тут була ціла банда, цих волоцюг. Дивіться, він дихає!

— Його не можна лишати на вулиці. Дозвольте внести його в дім, пані.

— Звичайно! Несіть його у вітальню. Там зручний диван. Сюди, будь ласка!

Повільно й урочисто Холмса внесли в Брайєні Лодж і вклали у вітальні, а я тим часом спостерігав за всіма цими подіями зі свого поста біля вікна. Лампи були засвічені, але штори ще не опустили, і я добре бачив Холмса, який лежав на дивані. Не знаю, чи дошкуляли йому докори сумління за ту роль, яку він грав, що ж до мене, то ніколи за все життя сором не пік так мого серця, як у ті хвилини, коли я дивився, з яким співчуттям і добротою клопочеться біля пораненого ця прекрасна жінка, що стала об'єктом нашої змови. І все ж відмовитись від тієї ролі, яку Холмс мені довірив, означало б вчинити щодо нього найчорнішу зраду. Згнітивши серце, я вийняв з-під пальта димову шашку. "Кінець кінцем,— подумав я,— ми не завдаємо їй ніякого лиха. Ми всього-на-всього перешкоджаємо їй завдати лиха іншим".

Холмс сів на дивані, і я побачив, що він смикається як людина, якій не вистачає повітря. Служниця кинулась до вікна й відчинила його. Тієї ж миті Холмс підніс руку. За цим сигналом я жбурнув у кімнату димову шашку і крикнув: "Горить!" І як тільки це слово злетіло з моїх уст, його підхопила вся юрба. Джентльмени й босяки, конюхи й служниці в один голос закричали: "Горить!" Густа хмара диму клубочилася в кімнаті, сизі пасма вихоплювались крізь відчинене вікно. Я мигцем побачив, як там, усередині, метушаться якісь постаті, а ще за мить почув, як Холмс запевняє, що тривога даремна, що пожежі немає.

Протиснувшися крізь юрбу, що не переставала кричати, я вийшов на ріг вулиці і за десять хвилин з радістю відчув, як мій друг взяв мене під руку, і ми покинули місце бурхливих подій. Холмс ішов швидко і кілька хвилин мовчав, поки ми не повернули в одну з тихих вулиць, що вела до Еджуер-роуд.

— А ви з цим спритно впоралися, докторе,— проказав Холмс.— Краще просто неможливо. Тепер усе гаразд.

— Отже, фотографія у вас!

— Ні, але мені відомо, де вона.

— Як же ви про це дізнались?

— Айріні Едлер сама показала, як я вам і говорив.

— Нічого не розумію.

— А я й не збираюся робити з цього таємниці,— сміючись відказав він. — Усе надзвичайно просто. Ви, певна річ, зрозуміли, що всі ці люди на вулиці — мої спільники, Я найняв їх на цей вечір.

— Я здогадався.

— В руці у мене було трохи вологої червоної фарби. І от, коли починається бійка, я кидаюсь уперед, падаю, ляпаю рукою по обличчю і перетворююсь на сумне й гідне всякого жалю видовище. Давній трюк.

— Це я також збагнув.

— Тоді мене вносять у дім. Обставини змушують її піти на це. А що їй лишається робити? Я потрапляю прямісінько до вітальні, тобто туди, де,

як я підозрюю, сховано фотографію. Там або в її спальні, а де саме — це мені й належало з'ясувати. Мене кладуть на диван, я вдаю, ніби мені забракло повітря, їм доводиться відчинити вікно, І ви дістаєте нагоду зробити свою справу.

— І що це вам дало?

— Багато чого і дуже важливого. Коли жінка думає, що її оселя горить, інстинкт спонукає її рятувати те, що найдорожче. Ніхто не в силі опиратись цьому почуттю, і я не раз вигідно користався з його проявів. Воно допомагало мені в справі про скандал із спадшиною в Дарлінгтоні, а також у випадку з Арисвортським замком. Заміжня жінка кидається до дитини, незаміжня хапає скриньку з коштовностями. Мені було ясно, що для нашої леді в будинку немає нічого дорожчого за річ, яку ми шукаємо. Вона кинеться рятувати саме її. Сцену з пожежею було виконано блискуче. Диму й галасу не витримали б і сталеві нерви. Айріні Едлер вчинила саме так, як я розраховував. Фотографія знаходиться в схованці за відсувною панеллю, точнісінько над шнуром для дзвоника, з правого боку дверей. Вона миттю опинилась там і наполовину витягла фотографію — я навіть встиг мигцем побачити її. Коли ж я крикнув, що тривога фальшива, Айріні Едлер поклала фотографію назад, глянула на димову шашку, вибігла з кімнати, і відтоді я її не бачив. Я встав і, вибачившись, вислизнув з будинку. Мені кортіло зразу ж заволодіти фотографією, я мало не спробував зробити це, але до кімнати ввійшов кучер, і, оскільки він пильно стежив за мною, я вирішив за краще трохи почекати. Зайва квапливість може звести все нанівець.

— Що ж ми робитимемо далі?

— Наші пошуки практично закінчено. Завтра вранці ми з королем і з вами, якщо ви схочете приєднатися до нас, відвідаємо Айріні Едлер. Нас проведуть у вітальню почекати цю даму, але цілком імовірно, що коли вона з'явиться, то не знайде ні відвідувачів, ні фотографії. Його величності буде, мабуть, приємно взяти її власними руками.

— Коли ж ви туди вирушите?

— О восьмій ранку. Леді ще буде в ліжку, і ми матимемо свободу дій. Гаяти часу не доводиться, тому що заміжжя може докорінно змінити її спосіб життя та звички. Я повинен негайно надіслати королю телеграму.

Ми дійшли до Бейкер-стріт і зупинились біля дверей. Холмс шукав у кишенях ключі, коли якийсь перехожий сказав:

— На добраніч, містере Шерлок Холмс!

На тротуарі в цей час було кілька чоловік, але доброї ночі побажав, очевидно, стрункий у довгому пальті юнак, що швидко пройшов повз нас.

— Я вже десь чув цей голос,— промовив Холмс, вдивляючись у тьмяно освітлену вулицю.— Хто це, в біса, міг бути?

III

Цю ніч я ночував на Бейкер-стріт. Вранці ми саме сиділи за кавою з грінками, коли до кімнати влетів король Богемії.

— Ви справді роздобули фотографію? — вигукнув він, хапаючи Холмса за плечі й напружено вдивляючись йому в обличчя.

— Ще ні.

— Але маєте надію?

— Маю.

— Тоді їдьмо! Я нетямлюся з нетерплячки.

— Нам треба знайти кеб.

— Мій екіпаж чекає біля дверей.

— Що ж, це спрощує справу.

Ми спустились униз і знову поїхали до Брайєні Лодж.

— Айріні Ейлер вийшла заміж,— зауважив Холмс.

— Заміж? Коли?

— Вчора.

— За кого?1

— За одного англійського адвоката, на ймення Нортон.

— Але ж вона його не кохає!

— Маю надію, що кохає.

— А чому ви кажете, що маєте надію?

— Тому, що в такому разі ви можете не боятись майбутніх неприємностей. Якщо ця дама кохає свого чоловіка, то вона не кохає вашу величність. А якщо вона не кохає вашу величність, то в неї немає підстав перешкоджати здійсненню ваших планів.

— Ваша правда. І все ж... Ех, дуже шкода, що вона мені не рівня! Яка б з неї була королева!

Він похмуро замовк і не обзивався доти, поки ми не виїхали на Серпентайн-авеню.

Двері Брайєні Лодж було відчинено, а на ганку стояла якась літня жінка. Поки ми вилізали з екіпажа, вона з глузливою посмішкою спостерігала за нами.

— Якщо я не помиляюся,— сказала вона,— серед вас є містер Шерлок Холмс?

— Так, я містер Холмс,— відповів мій друг, глянувши на жінку запитливо і досить стривожено.

— Та звичайно ж! Моя хазяйка сказала, що ви, очевидно, зайдете. Сьогодні вранці поїздом о п'ятій п'ятнадцять із вокзалу Чарінг-Крос вона виїхала з чоловіком на континент.

— Що? — Шерлок Холмс відсахнувся. З досади й несподіванки він аж зблід.— Ви хочете сказати, що вона покинула Англію?

— І назавжди.

— А папери? — хрипким голосом спитав король.— Ні, тепер все пропало!

— Зараз подивимось.

Холмс швидко пройшов повз служницю і вбіг до вітальні, король і я поспішили слідом за ним. Меблі в кімнаті стояли де попало, полиці було знято із стін, шухляди висунуто — все свідчило про те, що хазяйка квапливо рилася в них, перш ніж утекти. Холмс кинувся до дзвінка, смикнув маленьку висувну панель і, застромивши в отвір руку, дістав фотографію і листа. Це була фотографія Айріні Едлер у вечірній сукні, а в

листі було написано: "Шерлоку Холмсу, есквайру. Залишити до того часу, поки по нього прийдуть".

Мій друг розірвав конверт, і ми втрьох заходилися читати листа. В ньому було позначено, що писали його опівночі, і містив він таке:

"Дорогий містере Холмсе!

Ви проробили все справді дуже добре і цілком обманули мене. Ще й після метушні через пожежу я ні про що не підозрювала, але потім, коли зрозуміла, як себе зрадила, я замислилась. Кілька місяців тому мене попереджали про ваше існування. Якщо король найме детектива, сказали мені тоді, то цим детективом напевно будете ви, і дали вашу адресу. І все ж ви змусили мене виказати те, що хотіли знати. Навіть після того, як у мені прокинулась підозра, я ніяк не могла подумати погано про такого милого, доброго старого священика. Але, знаєте, я сама актриса, і чоловічий костюм для мене не новина. Я часто користуюсь тією свободою, яку він дає. Так от, я послала Джона, свого кучера, стежити за вами, а сама побігла нагору, переодягнулась у костюм для прогулянок, як я його називаю, і спустилася вниз саме тієї миті, коли ви виходили.

Я йшла слідом за вами аж до дверей вашого будинку й переконалась, що справді стала об'єктом цікавості з боку славнозвісного Шерлока Холмса. Потім я досить необережно побажала вам доброї ночі й рушила в Темпл до чоловіка.

Ми обоє вирішили, що оскільки нас переслідує такий небезпечний супротивник, як ви, то найкращий вихід — це втеча, тож ви знайдете гніздо порожнім, коли завтра з’явитесь сюди. Що ж стосується фотографії, то ваш клієнт може бути спокійний. Я кохаю людину, кращу від нього, і вона кохає мене. Король може робити те, що хоче, і жінка, яку він так жорстоко скривдив, не перешкоджатиме йому. Я триматиму фотографію в себе тільки заради власної безпеки й для того, щоб мати

зброю, яка завжди захистить мене в майбутньому від будь-яких замірів короля. Натомість я залишаю іншу фотографію, яку йому, можливо, приємно буде одержати, і залишаюсь, дорогий містере Шерлоку Холмсе, щиро вашою Айріні Нортон, уродженою Едлер".

— Яка жінка! О, яка жінка! — вигукнув король Богемії, коли ми всі троє прочитали це послання.— Хіба я не казав вам, яка вона кмітлива й рішуча? Хіба не була б вона чудовою королевою? Який жаль, що вона мені не рівня!

— З того, що я встиг побачити, ця дама, здається, зовсім іншого рівня, ніж ваша величність,— холодно відказав Холмс.— Я шкодую, що не зміг виконати доручення вашої величності успішніше.

— Навпаки, дорогий сер,— вигукнув король,— більшого успіху не могло бути! Я знаю, що її слово непорушне. Фотографія зараз у такій безпеці, наче згоріла.

— Я радий почути це від вашої величності.

— Я безмежно вам зобов'язаний. Будь ласка, скажіть мені, як вам віддячити. Можливо, цей перстень...

Король зняв із пальця каблучку у вигляді змії із смарагдом і на долоні простяг її Холмсу.

— Ваша величність має дещо таке, що являє для мене ще більшу цінність,— промовив Холмс.

— Звольте сказати, що саме.

— Фотографія!

Король здивовано втупився в Холмса.

— Фотографія Айріні? — вигукнув він.— Вона ваша, якщо ви хочете її мати.

— Дякую, ваша величносте. Отже, більше в цій справі робити нічого. Маю честь побажати вам усього найкращого.

Холмс уклонився, відвернувсь, не помітивши простягнутої йому королем руки, і подався в моєму товаристві додому.

Ось розповідь про скандал, що загрожував королівству Богемія, і про те, як жіноча інтуїція зруйнувала найпродуманіші плани містера Шерлока Холмса. Він полюбляв був посміятися з жіночого розуму, але останнім часом жартів з такого приводу від нього не чути. І коли він заводить мову про Айріні Едлер або посилається, як на доказ, на її фототрафію, то завжди згадує цю особу під почесним титулом: "Та Жінка".

1 Хейр Джон — англійський актор другої половини XIX ст.

Спілка рудих

Якось восени минулого року я завітав до свого друга Шерлока Холмса й побачив у нього літнього джентльмена, огрядного, червонощокого і з вогненно-рудою чуприною. Вони захопилися якоюсь розмовою. Вибачившись за свої непрохані відвідини, я хотів був уже піти геть, аж раптом Холмс мало не силоміць втяг мене до кімнати й замкнув двері.

— Дорогий Вотсоне, це дуже до речі, що ви прийшли,— сердечно мовив він.

— Я боявся, що ви зайняті.

— Ваша правда. Дуже зайнятий.

— Тоді я почекаю в сусідній кімнаті.

— Ні, ні... Цей джентльмен, містере Вілсоне,— мій партнер та помічник у багатьох моїх найбільш вдалих розслідуваннях; я не сумніваюсь, що він буде надзвичайно корисний і у вашій справі.

Огрядний джентльмен трохи підвівся зі свого стільця і, вітаючись, кивнув мені головою; його заплилі жиром очиці швидко й запитально глянули на мене.

— Сідайте сюди, на канапу,— запросив Холмс і, опустившись у крісло, склав руки одна до одної кінчиками пальців, як завжди, коли поринав у роздуми.— Я знаю, дорогий Вотсоне, ви поділяєте мою любов до всього химерного, до всього, що порушує звичайність і буденність нашого життя. Доказом цього є той ентузіазм, з яким ви записуєте і, пробачте, якоюсь мірою прикрашуєте мої незначні пригоди.

— Я завжди вважав, що ваші пригоди дуже цікаві самі собою,— заперечив я.

— Ви повинні пам'ятати, що за день до того, як ми зацікавились невеличкою проблемою, подарованою нам міс Мері Сазерленд, я казав вам, що в пошуках якнайдивніших і якнайнезвичайніших випадків ми повинні звертатись до життя,— воно перевершує найбагатшу фантазію.

— Я ще тоді дозволив собі поставити під сумнів справедливість ваших слів.

— Так, докторе, проте вам однаково доведеться погодитись зі мною, інакше я сипатиму на вас докорами доти, доки ваша впевненість похитнеться і ви скажете, що правда на моєму боці. От хоч би розповідь містера Вілсона, який був настільки ласкавий, що завітав до мене

сьогодні. Здається, я такого ніколи не чув. Якщо пригадуєте, я не раз говорив: найдивніші й найнеповторніші речі бувають пов'язані не з великими, а з малими злочинами, часом такими, коли навіть важко з певністю сказати, чи перед вами справді злочин. З того, що почув, я ще не можу твердити, чи є в цьому випадку правопорушення, але перебіг подій, безперечно, найбільш незвичайний з усіх мені знаних. Будь ласка, містере Вілсоне, не відмовтесь повторити свою розповідь. Я прошу вас про це не лише тому, що мій друг доктор Вотсон не чув початку, але й тому, що через її своєрідність мені страшенно хочеться довідатись про всі подробиці з ваших уст. Майже завжди буває так, що коли я вловлю бодай найменший натяк, з якого можна здогадатись про дальший розвиток подій, у моїй пам'яті оживають тисячі подібних випадків. Але зараз я змушений визнати: викладені факти — єдині в своєму роді.

Рудий клієнт гордовито випнув груди й видобув з кишені брудну пожмакану газету. Поки він, розклавши газету на колінах і витягши шию, перечитував колонку оголошень, я добре роздивився цього чоловіка й спробував, як це робив мій друг, за одягом і зовнішнім виглядом визначити, що він за один.

Однак розглядини дали мені не дуже багато. Все свідчило про те, що наш відвідувач — звичайнісінький англійський крамар, товстий, бундючний і повільний. На ньому були бахматі штани в дрібну білу й чорну клітинку, не надто охайний чорний сюртук, незастебнутий спереду, жовтаво-сірий жилет з важким мідним ланцюжком, на якому теліпався квадратний шматочок металу, просвердлений посередині, що правив за прикрасу. Потертий циліндр і брудно-коричневе пальто з пожмаканим оксамитовим коміром лежали на стільці поряд з ним. Коротко кажучи, хоч як я вдивлявся, але не бачив у цьому чоловікові нічого незвичайного, крім вогненно-рудої чуприни й дуже засмученого виразу обличчя.

Шерлок Холмс зразу помітив своїм пильним оком, які погляди я кидаю на гостя; він кивнув мені головою й осміхнувся.

— Не підлягає сумніву,— промовив він,— що наш гість колись займався фізичною працею, що він нюхає тютюн, що він франкмасон, що він побував у Китаї і що останнім часом багато писав. Крім цього, я не можу більше зробити ніяких висновків.

Містер Джейбез Вілсон випростався на стільці і, не відриваючи вказівного пальця від газети, витріщився на мого приятеля.

— Яким чином, скажіть, будь ласка, містере Холмсе, ви дізнались про все це? — спитав він.— Звідки, наприклад, ви знаєте, що я займався фізичною працею? Це свята правда, бо починав я корабельним теслею.

— Ваші руки розповіли мені про це мій любий сер. Ваша права рука на цілий номер більша від лівої. Ви працювали нею, і м'язи на ній більш розвинені.

— Ну, а що я нюхаю тютюн? А франкмасонство?

— Мені не хотілося би образити вас, пояснюючи такі очевидні речі, але ви, всупереч суворим правилам свого ордену, носите шпильку для краватки із зображенням дуги й кола.

— О, звичайно! А я й забув про це. Але як ви здогадалися, що я багато пишу?

— А про що інше може свідчити ваша права манжета, заяложена до блиску, й витерте сукно біля лівого ліктя, як не про те, що ви спираєтесь на стіл?

— Он як! А Китай?

— Рибка над вашим правим зап'ястям могла бути витатуйована лише в Китаї. Я вивчав татуїровки й навіть дещо про них написав. Саме в Китаї заведено фарбувати риб'ячу луску в ніжно-рожевий колір. Коли ж до того

я побачив китайську монету у вас на годинниковому ланцюжку, то здогадатися про це стало зовсім легко.

Містер Джейбез Вілсон гучно зареготав.

— Ти ба! — вигукнув він.— А я спершу був подумав, що вгадати це ого-го яким треба бути розумним, а виходить — це зразу видно.

— Я починаю схилятись до думки, Вотсоне,— сказав Холмс,— що роблю помилку, коли пояснюю, яким чином доходжу тих чи інших висновків. Адже вам відомо — "omne ignotum pro magnifico"1, тому моя репутація, хоч і дуже скромна, може зазнати катастрофи, якщо я буду такий відвертий. Ви знайшли оголошення, містере Вілсоне?

— Уже знайшов,— відповів той, тримаючи товстого червоного пальця посередині газетного стовпця.— Ось воно. З нього все й почалося. Прочитайте самі, сер.

Я взяв у нього газету й прочитав: